

**A felvilágosodás előzményei
Erdélyben és Magyarországon
(1650–1750)**

Szerkesztette
Balázs Mihály
Bartók István

Szeged
2016

Készült a Szegedi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola
Régi Magyar Irodalom Képzési Program
és az OTKA
támogatásával.

A borítón:

Christian Wolff, Vernünftige Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen,
auch allen Dingen überhaupt, 1720

ISBN 978-963-306-477-1

Felelős kiadó: SZTE Magyar Irodalmi Tanszék

Készült:

Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

Felelős vezető: Drágán György

www.innovariant.hu

<https://www.facebook.com/Innovariant>

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
A KORSZAK ESZMEI ÁRAMLATAIRÓL	11
BOROS GÁBOR: „Felvilágosodás”, „előzmény”. Elmélkedés a megkövült (filozófia)történeti metaforák felpuhításáról	13
TÜSKÉS GÁBOR: Janzenizmus, felvilágosodás, emlékirat	23
SZELESTEI N. LÁSZLÓ: A pietizmus sajátosságai a Kárpát-medencében	41
KESERŰ GIZELLA–BALÁZS MIHÁLY: Előfutárok vagy korán elhervadt virágok? Újabb eredmények és megfontolások a nemzetközi antitrinitarizmus-kutatásban	55
EURÓPAI TÁJÉKOZÓDÁS	73
SMRCZ ÁDÁM: A kora modern mnemotechnika gyakorlati filozófiai hasznáról	75
ÖTVÖS PÉTER: „Das Welt-Buch”. Barthold Heinrich Brockes világképéről	83
FAJT ANITA: Népszerű Filozófia. Johann Joachim Spalding Betrachtung über die Bestimmung des Menschenjéről	97
SZÓKE KORNÉLIA: Dobai Székely Sámuel és az altdorfi egyetem	109
SCHMAL DÁNIEL: Isaac La Peyrère és a racionális bibliakritika	119
PAVLOVITS TAMÁS: Pascal és a 17. század Voltaire Filozófiai leveleiben	131
MOLNÁR DÁVID: A kakukkoló Cocceius és egy beteg lélek alaptalan képzeldőse. Előtanulmány az ifjabbik Joachim Stegmann műveinek kétnyelvű kiadásához	139
BALÁZS PÉTER: A Toledoth Jesu az európai eszmetörténetben	149
HOZZÁSZÓLÁS NAGY ÉLETMŰVEKHEZ	155
BENE SÁNDOR: Orpheus és Hercules (Francis Bacon, Zrínyi Miklós és a magyar felvilágosodás)	157
SIMON JÓZSEF: Bethlen Miklós és a hírnév. A Pufendorf-recepció problémája	173
NAGY LEVENTE: Bethlen Miklós és az erdélyi coccejanizmus a 17. század második felében	187
MACZELKA CSABA: Egy Bethlen Miklós-szöveg hely margójára. Sir Thomas Browne Religio Medicijae	207

LACZHÁZI GYULA: A magyarországi korai felvilágosodás lélektani irodalma és Bethlen Miklós önéletrrásának lélektani relevanciájú megállapításai	217
KNAPP ÉVA–TÜSKÉS GÁBOR: II. Rákóczi Ferenc rodostói könyvtárának új rekonstrukciós kísérlete	227
A RECEPCIÓ MÓDOZATAI	249
GUBA ÁGOSTON: Czabán Izsák és az Existentia atomorum (RMK III 2423). Új kontextusok keresése a régi magyar filozófiában	251
BOGÁR JUDIT: A felvilágosodás előzményei egy evangélikus tudós tanár, ifj. Buchholtz György munkásságában	257
FÖLDESI FERENC: Lázár János, Christian Wolff tanítványa (Vázlat az erdélyi wolffianizmus kezdeteihez)	265
TÚRI TAMÁS: A pura religio felekezeti egységet szorgalmazó megfontolásai Ajtai Abód Mihály Halotti beszédében	277
KOLUMBÁN VILMOS JÓZSEF: Makfalvi József heterodoxiája	289
HEGYI ÁDÁM: Samuel Werenfels (1657–1740) szerepe a magyarországi felekezeti szembenállások csökkentésében a 18. században	303
LENGYEL RÉKA: „A világosság a tudomány”. A felvilágosodás mint módszer Verestói György halotti beszédeiben	315
GÖNCZÖL ANDREA: Losonczi B. András megtérésének históriája	329
BALÁZS MIHÁLY: Philologia sacra a magyar protestantizmusban. Kapcsolódások és elkülönülések	339
VADAI ISTVÁN: A nagyravágyó és semmi bizonyos vallású hívságos világ fiának keserves siralma. Bertalanffi Pál elfeledett verses munkájáról	353
NÉVMUTATÓ	361